

Lutka kao poticaj razvoja djetetova govora

Haramina, Jelena

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:833003>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGRABU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Jelena Haramina
LUTKA KAO POTICAJ RAZVOJA DJETETOVA GOVORA
Završni rad

Petrinja, studeni 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGRABU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Jelena Haramina
LUTKA KAO POTICAJ RAZVOJA DJETETOVA GOVORA
Završni rad

Mentorica rada: izv. prof. dr. sc. Iva Gruić

Petrinja, studeni 2023.

SAŽETAK

Lutka se veže uz lutkarstvo i glavno je izražajno sredstvo ove umjetnosti. Postoje lutke različitih oblika, napravljene od različitih materijala i različitih dimenzija. Lutku pokreće, tj. animira lutkar (animator), koji lutki daje život, one su bez njega prazne i samo izgledom nalikuju na živo biće. Scenska lutka vrlo je važna u djetetovu životu, ona pokreće njegove osjećaje i maštu, obnavlja svoja znanja i iskustva, ona mu je oslonac u njegovu govornom i scenskom stvaralaštvu. Dijete se sa njom poistovjećuje, ona je njegov prijatelj i sugovornik. Pomoću nje dijete bolje razumije sebe i svijet oko sebe. Govor je vrlo važan za djetetov cjelokupan razvoj. Dijete svoj govor razvija slušanjem, a rječnik bogati oponašanjem govora okoline te stvaranjem svojih jezičnih konstrukcija. Igre sa scenskim lutkama po karakteru su govorne igre, u kojima se djetetov govor prirodno razvija i bogati. Uz lutku jezik postaje predmet igranja i više se ne upotrebljava samo u svrhu komunikacije. Ekspresivni rječnik mlađega predškolskog djeteta još nije dovoljno razvijen da bi se njime moglo izraziti pa u igri sa scenskom lutkom dominira motorička komponenta, dok se starije predškolsko dijete izražava u duljem i povezanom dijaloškom i monološkom govoru i sve manje se koristi motoričkim komponentama.

Ključne riječi: dijete, lutka, govor

SUMMARY

The doll is associated with puppetry and is the main means of expression of this art. There are dolls of different shapes, made of different materials and of different dimensions. The puppet is moved, i.e. animated by the puppeteer (animator), who gives life to the puppet, without him they are lifeless and empty and only in appearance they resemble a living being. A stage puppet is a very important part of a child's life, it triggers his feelings and imagination, renews his knowledge and experiences, it is his support in his speech and stage creativity. The child identifies with her, she is his friend and interlocutor. Puppet helps that child better understand himself and the world around him. Speech is very important for a child's development overall. A child develops his speech by listening, and enriches his vocabulary by imitating the speech of his surroundings and creating his own language constructions. Games with puppets are speech games by nature, in which the child's speech naturally develops and enriches. With the doll, language becomes an object of play and is no longer used only for the purpose of communication. A younger preschool child does not yet have enough words to be able to express himself, so the motor component dominates in playing with a puppet, while an older preschool child expresses himself in longer and connected dialogue and monologue speech and uses the motor component less and less.

Key words: child, doll, speech

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. LUTKARSTVO I LUTKA	2
2.1. <i>Dijete i scenska lutka</i>	3
2.2. <i>Odgajatelj i scenska lutka</i>	5
3. VRSTE LUTAKA.....	5
3.1. <i>Bunraku-lutke</i>	6
3.2. <i>Plošne lutke</i>	7
3.3. <i>Ručne lutke – ginjol i zijevalice</i>	8
3.4. <i>Marionete – lutke na koncu</i>	10
3.5. <i>Lutke na štapu</i>	11
3.6. <i>Javajka</i>	11
3.7. <i>Lutke sjene</i>	12
3.8. <i>Velike ili gigantske lutke</i>	13
4. GOVOR I DIJETE	13
4.1. <i>Razvoj dječjega govora od rođenja do prve godine djetetova života</i>	14
4.2. <i>Razvoj govora od prve do šeste godine djetetova života</i>	15
5. LUTKA KAO POTICAJ ZA RAZVOJ GOVORA KOD DJECE	15
6. PRIMJERI AKTIVNOSTI S LUTKAMA.....	17
6.1. <i>Kratka lutkarska predstava „Ježeva kućica“</i>	17
6.2. <i>Lutka priča priču</i>	18
6.3. <i>Igramo se riječima</i>	19
6.4. <i>Otkrij što je neobično</i>	20
6.5. <i>Kratki lutkarski igrokaz „ZIJEVALICA“</i>	21
7. ZAKLJUČAK.....	21
8. LITERATURA	22
TABLICA SLIKA	23

1. UVOD

Temu svojega završnog rada „Lutka kao poticaj razvoja djetetova govora“ izabrala sam zato što smatram da lutka ima važnu ulogu u cjelokupnom djetetovom razvoju, a ponajviše u razvoju govora. U današnje vrijeme tehnologija se sve više razvija i sve je prisutnija u našim životima. Teško možemo zamisliti dan bez mobitela i ostale moderne tehnologije. Primijetila sam kako su djeca već u najranijoj dobi u dodiru s različitim vrstama digitalne tehnologije. U današnje vrijeme tehnologija je važna, no smatram da bi djeca u svojoj najranijoj dobi trebala biti u najmanje mogućem dodiru s njom jer u toj djetetovoj dobi može imati više negativnih utjecaja nego dobrobiti za njegov razvoj. Umjesto mobitela ili tableta djetetu trebamo ponuditi lutku kao predmet kojim će se igrati, jer lutka je prepuna različitih mogućnosti koje dijete u igri s njom otkriva. Lutka je djetetov prijatelj, pomoću nje dijete izražava svoje emocije, misli i znanje, ona pokreće djetetovu maštu i kreativnost, dijete na njezin poticaj stvara vlastite jezične konstrukcije. Lutke su uvijek uz dijete tijekom njegova odrastanja, ona su njegov oslonac, pružaju mu utjehu i čine ga sretnim. Pomoću lutke dijete prikazuje stvarnost onako kako ju ono vidi ili ju mijenja onako želi.

Ovim radom želim istaknuti važnost lutke u bogaćenju djetetova rječnika te razvoju djetetova govora. Prvo ću u radu pisati o lutkarstvu i lutkama, kratko o njihovoj povijesti, o odnosu djeteta i scenske lutke, što sve odgajatelj sa scenskom lutkom može raditi u odgojno-obrazovnoj ustanovi te o vrstama lutaka i njihovoj namjeni. Zatim ću pisati o govoru i djetetovom razvoju govora od rođenja pa do šeste godine njegova života te o tome kako lutka kao poticaj utječe na razvoj govora. Na kraju ću navesti nekoliko primjera u kojima je lutka poticaj za razvoj djetetova govora.

2. LUTKARSTVO I LUTKA

„Kazalište lutaka jedan je od kazališnih oblika poput drame, opere, baleta ili pantomime. Za razliku od ostalih formi, u kojima je tvorac i građa scenskog lika čovjek, tvorac scenskog lika u kazalištu lutaka je glumac – animator, a građa scenskog lika glumčev glas i lutka.“ (Glibo 2000, str. 54) Njegova je zadaća da gledatelja uči moralu, budi maštu i moć imaginacije, širi njegovo znanje te izaziva potrebu za umjetnošću (Glibo, 2000). Lutkarstvo kao umjetnost danas je ravnopravno s drugim oblicima scenskoga i glazbenoga stvaralaštva, njezine izražajne mogućnosti fasciniraju suvremenoga gledatelja. Ono je danas napokon dobilo svoj estetski integritet te kao umjetnost animacije pripada najvišim oblicima scensko-glazbenoga izražavanja (Glibo, 2000). Početci lutkarstva pripadaju najstarijim civilizacijama. Prema Pokrivka (1991) Daleki istok je mjesto gdje se lutkarstvo godinama nesmetano razvijalo, te se ono iz Indije, Kine, Japana, Indonezije i Vijetnama proširilo u ostale zemlje svijeta. „Lutkarstvo je oduvijek i svugdje bilo skroman, samozatajan oblik kazališne umjetnosti, pojavljujući se bez mnogo uobičajene kazališne pompe na različitim mjestima, od sajмова do bogatih plemićkih i građanskih kuća.“ (Glibo, 2000, str. 11) Glibo (2000) navodi da se u Hrvatskoj profesionalno lutkarsko kazalište razvijalo se između dva rata prvo u Zagrebu, a kasnije u Splitu, Rijeci, Osijeku i Zadru. „Krajem osamdesetih godina pa sve do danas jača tendencija velikih lutkarskih ansambl predstava, od zadarske Judite, zagrebačkog Osmana do najnovije Djevojčice sa žigicama u Osijeku.“ (Glibo, 2000, str. 14) Kao gotov proizvod, lutke su u Europu došle kao iz istočne kulture te su prihvaćene kao zanimljiva egzotična novost i često su bile konkurencija živom kazalištu (Glibo, 2000). „Prvi tragovi lutaka vode u Indiju, odakle se one šire na Kinu, Japan i Javu, pa preko Egipta u staru Grčku. Spominju ih Aristotel, Platon i Herodot. Lutke se iz Grčke prenose u Rim, iz Rima se šire cijelom Europom.“ (Glibo, 2000, str. 121)

Prema Županić BeniĆ (2009) pojam lutka odnosi se na bilo koju figuru namijenjenu dječjoj igri, to može biti lutka igračka, scenska lutka, modna lutka, porculanska i plastična lutka i tako dalje. Lutka kao pokretna figura veže se uz lutkarstvo i ona je temeljno izražajno sredstvo ove scenske umjetnosti. Likovna tvorevina koja ima sličnosti sa skulpturom ili slikom, ali se razlikuje po tome što ima mogućnost pokreta i dramskoga izraza nazivamo scenskom lutkom (Pokrivka, 1991). Lutku karakterizira mehanizam kojim lutkar manipulira dajući joj život, a pokret koji ju oživljava daje joj smisao, njezine mogućnosti sežu od živoga lutkara te je ispred samog lutkara (Županić BeniĆ, 2009). U rukama lutkara nežive lutke

dobiju scenski život, bez njega one su prazna forma te samo svojim oblikom slične živom biću (Pokrivka, 1991). „Svijetom lutaka izražava se stvarnost kroz siromašnu i sasvim jednostavnu tehniku (jer lutke su simboli), ali i čudesno bogatu i lijepu, ako se lutke u rukama umjetnika.“ (Pokrivka, 1991, str. 10)

Likovna tvorevina koja ima sličnosti sa skulpturom ili slikom, ali se razlikuje po tome što ima mogućnost pokreta i dramskoga izraza nazivamo scenskom lutkom (Pokrivka, 1991). Scenske lutke mogu izvesti velik broj radnji koje u svakodnevnom životu nisu stvarne, tako one mogu letjeti, smanjivati se pa i nestati, lutke životinja mogu govoriti, a lutke neživih predmeta iz naše okoline poprimaju osobine živih bića (Pokrivka 1991). Ona nije zorna replika nekoga živog bića i njezin je likovni izraz stilizira i jednostavan pa je zbog toga i raznovrstan i pruža velik broj mogućnosti te njime scenske lutke pokazuju svoj karakter i ono što žele (Pokrivka, 1991). Uz to što lutka mora imati dobra likovna obilježja, ona mora biti i funkcionalna kako bi mogla jednostavno obavljati sve radnje koje karakteriziraju tu lutku (Pokrivka, 1991). Za razliku od lutkara, lutka je slobodnija i pokretnija, a samim time i nije uvijek izložena zakonu sile teže, ona upravo pokretima koji su ponekad i prenaplašeni izražava emocije jer uvijek ima isti izraz lica (Pokrivka 1991).

2.1. Dijete i scenska lutka

„Sva djeca nose naklonost i ljubav prema lutki. Lutka je element njihove igre, lutka je biće njihova svijeta, sudionik i sugovornik, njihov drugi, mali, često hrabriji i odvažniji ‘ja’“ (Paljetak, 2007, str. 60). Prema Šimunov (2008) bez lutke djetetu bi život bio prazan, ona nije samo njegov partner u igri ona je njegov prijatelj. Pomoću lutke dijete bolje prihvaća sebe i svijet oko sebe, analizira pojave oko sebe te ih tako bolje razumije. U igri dijete predmetima daje više značenja, npr. komad drveta njemu može biti auto, traktor ili brod, tako je svijet za njega jednostavniji, a prijelazi iz stvarnoga u izmišljeni svijet lagani (Šimunov, 2008). Lutka stvara čarobnu vezu između djetinjstva i snova (Šimunov, 2008). Sve što lutka izgovori i što se s njom izvodi ima vrlo snažan utjecaj na dijete, snažniji od onoga što kaže odgajatelj i roditelji. Prema Šimunov (2008) upravo zbog dječje mašte, dijete se poistovjećuje s junacima, tj. lutkama iz lutkarske predstave te tako s njima postaju junaci koji pobjeđuju zlo. Dijete se sa scenskom lutkom povezuje i izgrađuje brojne karakteristike svoje ličnosti (Paljetak, 2007). Prema Šimunov (2008) dijete igrajući se scenskom lutkom obnavlja svoje znanje i iskustvo te

mu je ona oslonac u likovnom, glazbenom, govornom i scenskom stvaralaštvu, ona ga čini sretnim te pokreće njegove osjećaje i maštu.

„Scenska lutka svojom profinjenom i osebnom stimulacijom dovodi dijete u stanje uzbuđenosti, ushita i razigranosti. Pokreće njegov misaoni, fantazijski i emocionalni svijet i omogućuje da dijete riječima izražava svoj sve bogatiji i složeniji intimni doživljaj svijeta.“ (Glibo, 2000, str. 114)

Kraljević (2003) kaže da svaka lutka koja traži prostor za lutkarsku igru i koju dijete može animirati postaje scenska lutka koja postaje pokretač dječjih stvaralačkih mogućnosti. Isto tako Kraljević (2003) kaže da tek poneka igračka može zaokupiti dječju pozornost i pokrenuti dječje stvaralaštvo kao scenska lutka kojom se djeca igraju kazališta lutaka. Pokrivka (1991) govori kako je lutka djetetu zamjena živih bića s kojima ono manipulira kako želi, zbog čega je ona i jako privlačna djetetu. Dijete nakon odgledane lutkarske predstave, nakon slušanja glazbe ili listanja slikovnice puno je doživljaja koje će pokazati pokretima i riječima u igri scenskom lutkom (Šimunov, 2008). Prema Šimunov (2008) scenska lutka je potpora u igri mlađoj djeci, dok je starija djeca koriste u scenskom izrazu spajajući svoje znanje s iskustvom i tako stvara različite zaplete i rasplete. Prema Pokrivki (1991) scenska lutka, rekviziti i cijeli scenski prostor trebaju biti što jednostavniji, a koliko ćemo pojednostaviti scensku lutku ovisi o dobi djece, stoga je bitno da je dijete usvojilo pojam o nekom liku jer ako nije, ono neće razumjeti lutkin pojednostavljeni prikaz. Plošne lutke, lutke na prstima, ginjol lutke, lutke sjene, štapne lutke te najjednostavnije verzije marioneta tipovi su scenskih lutaka koje su najprimjerenije za igru djece (Pokrivka, 1991). Dok se igra scenskom lutkom, dijete usklađuje ono što govori s onime što osjeća i o čemu razmišlja, socijalizira se, usvaja društveno prihvatljiva ponašanja te se individualizira (Šimunov, 2008). Stupanje u emotivni kontakt između lutke i djeteta može biti ometano zbog grube i neplemenjene stilizacije zato što se dijete ne može poistovjetiti s lutkom (Pokrivka, 1991). Šimunov (2008) govori da su igre scenskim lutkama slobodne, spontane i imaju veliki utjecaj na razvoj govornoga stvaralaštva. Igre scenskim lutkama provode se kao igre dramatizacije umjetničkih tekstova nakon što je dijete usvojilo priču, pjesmu ili kratak igrokaz. One mogu biti bez utjecaja odgajatelja ili on vodi i motivira djecu kako bi postigla svoje ideje (Šimunov, 2008). U vrtiću scenska lutka svojom autentičnom i otmenom interakcijom djecu dovodi u stanje radosti i razigranosti, što pokreće djetetov misaoni svijet, svijet emocija i fikcije (Pokrivka, 1991). Prema Pokrivki (1991) u dječjem vrtiću svaka scenska lutka trebala bi svojim izgledom odgovarati onome za

što je namijenjena, stoga ako je namijenjena da djeca u igri s njom stvaraju smiješne i vedre sadržaje, lutka treba biti vesela sa osmijehom na licu.

2.2. Odgajatelj i scenska lutka

Upravo odgajatelj upoznaje djecu sa scenskom lutkom i na koje se načine ona animira, poticat će dijete na igru, kod djece mlađe dobi bit će suigrač koji se ne miješa u igru i ne prekida dječje stvaralaštvo (Šimunov, 2008). Odgajatelj izvodi razne lutkarske igre. One su urezane u svim odgojno-obrazovnim područjima te se najviše koriste u području materinskoga jezika (Glibo, 2000). Oblici igre scenskim lutkama koje izvodi odgojitelj su: lutkarska dramatizacija, lutkarski igrokaz, lutkarska improvizacija te adaptacija umjetničkih tekstova. Lutkarski igrokazi odgojitelja u dječjem vrtiću jako su jednostavni, no u mnogo čemu doprinose odgoju i obrazovanju djece, one sadrže moralne vrijednosti te mogu proširiti vidokruge djetetova znanja (Glibo, 2000). U igri odgajatelj se može koristiti najrazličitijim tipovima scenske lutke, no najčešće koristi ginjol luku upravo zbog njezine jednostavnosti i pokretljivosti. Kako bi se djeca mogla igrati scenskim lutkama, odgajatelj prije svega treba stvoriti uvjete za nju, a kasnije ju osnaživati, njegovati i dalje razvijati (Glibo, 2000). Odgojitelj ne smije očekivati da će sadržaji igre biti onakvi za kakve je odgajatelj unaprijed mislio da će biti, već na nju mora gledati kao odraz djetetovih mogućnosti. „Svojom igrom odgajatelj prikazuje djeci mogućnosti svake pojedine lutke, nenametljivo upozorava djecu na intonacijske i druge promjene u glasovnoj karakterizaciji likova, kao i na čist, izražajan govor, izaziva vedro raspoloženje i želju za igrom.“ (Glibo, 2000, str. 86) Igre scenskim lutkama mogu biti slobodne ili ih neposredno motivira i vodi odgajatelja. Igre dramatizacije scenskim lutkama odgajatelj može organizirati nakon što su djeca usvojila kraći lutkarski igrokaz, nakon naučene priče koja je prikladna za dramatizaciju te nakon što su djeca pjesmicu naučila napamet (Glibo, 2000). Dok su djeca u igri dramatizacije, odgajatelj ih potiče da što bolje, kreativnije i zanimljivije izraze sadržaj nekoga književnog djela (Glibo, 2000)

3. VRSTE LUTAKA

Pokrivka (1991) u knjizi „Dijete i scenska lutka“ navodi kako scenske lutke možemo podijeliti u dvije skupine, a to su marionete i ručne lutke. Prema Pokrivki (1991) ginjol lutka je glavni predstavnik ručnih lutka, a javajka je glavni predstavnik lutaka na štapi. Županić

Benić (2009) u svojoj knjizi „O lutkama i lutkarstvu“ govori kako lutke možemo podijeliti prema načinu na koji se pokreću i prema položaju s kojeg se animiraju. Prema načinu na koji pokreću dijele se na ručne lutke, a to su ginjol i zijevalice, zatim lutke na koncima te lutke na štapu, a to su javajke, velike lutke i lutke sjene (Županić Benić, 2009). Prema poziciji iz koje se animiraju postoje lutke koje se animiraju odozgo, a to su marionete na koncima i marionete na žici te one koje se animiraju odozdo, a tu spadaju ručne i štapne lutke. U daljnjem tekstu detaljnije će biti opisane navedene vrste lutaka.

3.1. Bunraku-lutke

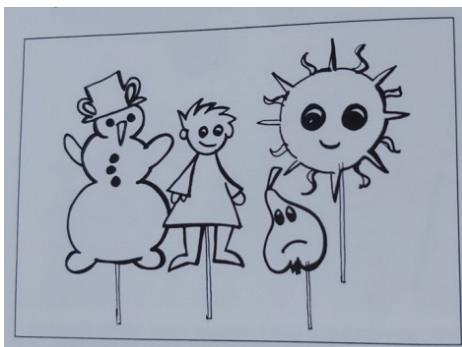
Bunraku-lutke dobile su ime po japanskom lutkaru Uemura Bunrakupenu. Bunraku-lutka sastoji se od glave, tijela, ruku i nogu, a posebna je po tome kako je dizajnirana njezina glava, naime ova lutka može pomicati usta, obrve, kapke, oči, a može imati i pomični jezik (Županić Benić, 2009). „Mehanizam za animaciju ekspresije lica čine umreženi konci koji idu od svakog pojedinog dijela koji se pokreće na glavi i pričvršćeni su u samom torzu lutke.“ (Županić Benić, 2009, str. 114) Ove lutke poprilično su velike, realistične su i originalne te mogu imati i do dvadeset kilograma, a za njezino pokretanje potrebna je preciznost zbog toga nju animiraju tri lutkara tako da glavni lutkar drži glavu i trup te kontrolira pokrete stavljajući lijevu ruku u trup lutke kroz otvor na leđima i poteže konce u trupu oživljavajući lutku dok desnom upravlja desnu ruku lutke, drugi lutkar pokreće lijevu ruku i šaku lutke, a treći noge (Županić Benić, 2009). Županić Benić (2009) kaže da animatori pri pokretanju ove lutke moraju biti koordinirani kako bi djelovali kao jedan organizam te zbog toga moraju puno vježbati i biti predani svojem radu. Teme predstava u kojima se koriste ove lutke su prošlost Japana najviše doba samuraja te one znaju trajati i do šest sati zato što je svaki pokret osmišljen i izvodi se sporo (Županić Benić, 2009). Županić Benić (2009) kaže da su bunraku-lutke inspirirale brojne lutkare koji su svoje lutke uredili nekom od tehničkih mogućnosti bunraku-lutaka.

Slika 1. Bunraku-lutka (Županić Benić, 2009, str. 115)

3.2. Plošne lutke

Plošna lutka nema bočne mase, ona je dvodimenzionalna zbog toga je ne možemo okretati na pozornici (Varl, 2000). Prema Varl (2000) ove lutke moramo izraditi u više varijanta: dok gleda naprijed, s leđne strane, s desnoga i s lijevoga profila jer će gluma s njima tako biti uvjerljivija. Plošne lutke možemo podijeliti u tri skupine, a to su u prvoj skupini lutke koje su izrezane iz tvrdog papira, kartona ili šperploče te nemaju pokretljivih dijelova, u drugoj skupini to su plošne lutke koje su djelomice pokretljive, a u trećoj skupini to su plošne lutke koje su povezane gibljivim spojevima, ali su im dijelovi tijela vođeni na posebnim vodilicama (Varl (2000)). Crtež koji obojimo izrežemo i zalijepimo na vodilicu osnova je za plošnu lutku. Najjednostavnija plošna lutka je ona koju natakemo na prst tako će naš dlan predstavljati lutkin trup. Prema Varl (2000) kada izrađujemo plošnu lutku koja je djelomice gibljiva, moramo razmisliti što nekim najmanjim pokretom želimo naglasiti. „Za minimalnu gestikulaciju lutke lijepo je kad je glava pokretljiva. Kada lutka govori, animiramo je tako da pomičemo glavu gore i dolje; jedanput brže, drugi put polaganije.“ (Varl, 2000, str. 20) Plošne lutke bez pokretnih dijelova primjerene su u dječjim vrtićima, ondje ih djeca mogu samostalno i uz pomoć odgojitelja izraditi te kasnije pričati priče ili međusobno razgovarati (Varl, 2000).

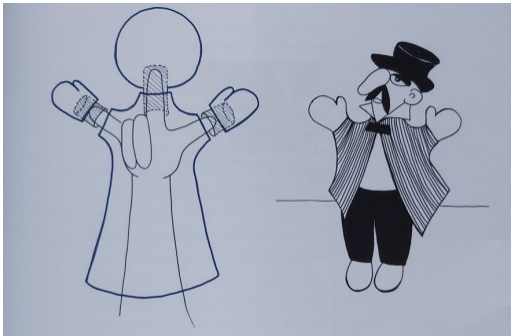
Slika 2. Plošne lutke bez gibljivih zglobova (Varl, 2000, str. 10)

3.3. Ručne lutke – ginjol i zijevalice

„Sam naziv ručna lutka otkriva osnovno obilježje toga tipa lutke. Navlači se na ruku poput rukavice i pokreće pomicanjem prstiju, rotacijom šake i podlaktice.“ (Županić Benić, 2009, str. 10) Ručna lutka je produžetak naše ruke, njezin život na sceni ovisi o našim pokretima prstiju (Županić Benić, 2009). Prema Županić Benić (2009) ručnu lutku djeca najbolje prihvaćaju jer ju mogu u cijelosti kontrolirati tijekom animacije te se tako uživjeti u igru s njom. Županić Benić (2009) kaže da ručne lutke koristimo kada priča ima puno likova, a lutkara koji će ih animirati malo, kada lik iz priče puno govori, kada želimo da lutka drži u rukama neki rekvizit te kada predstavu želimo izvesti u bilo kojem prostoru. Ručna lutka nije zahtjevna za izradu i animaciju te spada u jednostavne lutke, odlična je za početnike jer omogućuje da se lutkar lako uživi u lik (Županić Benić, 2009).

Ginjol lutke stavljamo na dlan te ju animiramo pomoću prstiju, dlana i ruke. Ljudska ruka osnova je za ginjol lutku njezina je glava nataknuta na kažiprst, a naš dlan, podlaktica i prsti osnova su za njezino tijelo, a svatko će prema svojoj motorici prstiju prilagoditi animaciju lutke. (Varl, 2000). Prema Županić Benić (2009) ginjol lutka sastoji se od tri elementa: glave, tijela i ruku. Glava ginjol lutke je glomazna naspram tijela s velikim usnama, nosom i istaknutim očima. Kakav će karakter imati, ovisi o lutkaru koji ju pokreće, publika će taj karakter prepoznati po hodu, držanju ruke i glave ili po intonaciji glasa (Županić Benić 2009). Mali rukavi haljine na kojima su učvršćeni uvećani dlanovi, ruke su ginjol lutke pomoću kojih ona može primiti čak i nekoliko puta veći rekvizit od nje. Trup lutke je kostim koji je jednostavan i nenametljiv kako bi što više do izražaja došle lutkine lice i ruke (Županić, Benić, 2009). Kako bismo mogli dobro voditi ginjol lutke, moramo paziti da ih ne napravimo

prevelike. Iako ginjol lutka ima male ruke u usporedbi s glavom i trupom, jedina je koja može poprilično dobro glumiti s rekvizitima (Varl, 2000).

Slika 3. Idejni i tehnički crtež ginjola (Županić Benić, 2009, str. 15)

Lutke zijevalice kao i ginjol lutke navlačimo na dlan, no ona se od ginjol lutke razlikuje po tome što tijekom animacije lutkar rukom otvara i zatvara lutkina usta. Najčešće se upotrebljava kada je u karakteru lutke najizraženiji govor (Županić Benić, 2009). Zijevalicom prikazujemo životinjske i ljudske likove te različita izmišljena bića. Djeca vole slušati basne, vole životinje i imaginarna bića te se često maskiraju u njih, oponašaju njihove pokrete i glasanje te glumiti životinje, a lutka zijevalica najbolja je za takve aktivnosti. Prema Županić Benić (2009) raspon složenosti ovih lutaka je široka te se kreće od najjednostavnijih koje su napravljene od čarapa i zašivenim gumbima koje predstavljaju oči do složenih lutaka koje se koriste u televizijskim i filmskim produkcijama. Lutke Jima Hensona pod nazivom Muppeti najpoznatiji su predstavnici lutka zijevalica, one su prepoznatljive po velikim i izraženim očima te širokim ustima (Županić Benić, 2009). Lutka zijevalica ima glavu s naglašenim ustima te tijelo s rukama i nogama koje se mogu pomicati (Županić Benić, 2009). Prema Županić Benić (2009) glava kao najvažniji dio lutke zijevalice dizajnirana je tako da je sve usmjereno na usta koja se otvaraju i zatvaraju te tako daju dojam da lutka stvarno govori. Lutke zijevalice mogu imati i oči koje se pomiču gore-dolje, lijevo-desno s kopcima koji se otvaraju i zatvaraju (Županić Benić, 2009). Tijelo ove lutke je trodimenzionalno te ima ruke i noge, ako su dizajnirane za složenije pokrete tada lutku animiraju dva lutkara, jedan lutkar pokreće glavu i ruke a drugi noge, dok za jednostavnije pokrete jedan lutkar pokreće lutku tako da je jednom rukom pokreće lutkinu glavu, a drugom pokreće njezino tijelo (Županić Benić, 2009). Županić Benić (2009) navodi da kada je dijete animator, ono animira jednostavnu zijevalicu koju čini glava i tkanina koja pokriva ruku i predstavlja vrat.

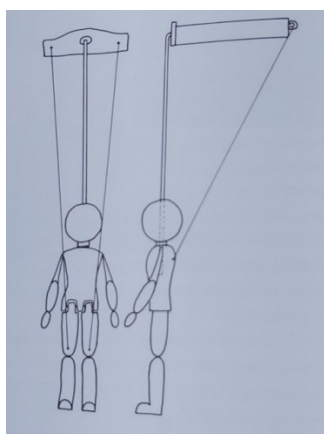

Slika 4. Kermit (Županić BeniĆ, 2009, str. 43)

3.4. Marionete – lutke na koncu

„Marionete su lutke koje pokreću konci ili lutke na koncima, a zbog posebnosti izrade i animacije najzahtjevnije su odnosno najsloženije od svih lutkarskih formi.“ (Županić BeniĆ, 2009, str. 88)

Marionete su lutke koje jako sliče osobama i životinjama, one kao živa bića imaju sve udove i glavne zglobove. Prema Županić BeniĆ (2009) tijelo ove lutke je stilizirana replika životinje, čovjeka ili nekog nestvarnog lika. Marioneta nije lutka koju lutkar drži u rukama, već ju pokreće pomoću vodilice i konaca različitih dužina (Varl, 1999). Marionete kod kojih noseća žica iz glave te dva konca za usmjeravanje ruku zamjenjuju konce za vođenje mogu, ali i ne moraju imati noge. Animacija kod pojednostavljenih marioneta je jednostavna jer lutkom upravljamo jednom glavnom žicom dok su trup noge i ruke učvršćene (Varl, 1999).

Slika 5. Osnovni elementi marionete: konci, tijelo lutke i kontrolni mehanizam (Županić BeniĆ, 2009)

3.5. Lutke na štapu

„Lutka na štapu svaki je predmet, svaka figura što je natakne na drveni kolčić, na štap i pomoću tog štapa – vodilice – pomičemo“ (Varl, 1999, str. 5). Danas često diljem svijeta lutkari upotrebljavaju ovaj tip lutke. Lutka na štapu lako se animira te je tehnološki poprilično jednostavna pa je pedagozi često upotrebljavaju u radu predškolskom i školskom djecom (Varl, 1999). Prema Varl (1999) štapne lutke bez vodilica najjednostavnije su lutke za animaciju i izradu. Njihova osnova mogu biti drvene kuhače, prazne čaše od jogurta, male kartonske kutije ili žlice na koje možemo prilijepiti oči, nos, usta i frizuru. Varl (1999) navodi kako su lutke na štapu sa živom rukom malo zahtjevnije od lutka na štapu bez dodatnih vodilica. Ona se često upotrebljava u lutkinoj glumi s rekvizitima, njezinu ruku tada nadomješta ruka lutkara. Prema Varl (1999) lutke na štapu vođenih ruku pojednostavljene su verzije javajke, to su lutke s nasadenom glavom na štap, nastavkom trupa u ramenom pojasu i pokretnim rukama u zglobovima na vodilicama. Lutkar animira ovu lutku tako da je jednom rukom drži, a drugom vodi lutkine ruke (Varl, 1999). Varl (1999) navodi da su lutke na dva štapa namijenjene za animiranje lutaka životinja koje hodaju na četiri noge. Vodilice su kraće te je jedna vodilica umetnuta u lutkin trup, a druga u lutkinu glavu.

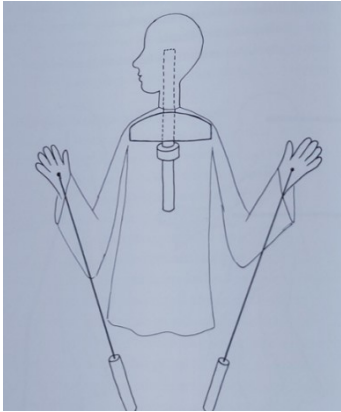

Slika 6. Lutke na štapu bez vodilica (Varl, 1999, str. 27)

3.6. Javajka

Prema Županić Benić (2009) javajka je lutka na štapu koja se sastoji od tijela lutke i upravljačkoga mehanizma koji se sastoji od štapa koji pokreće glavu te od žica koje pokreću njezine ruke. Tijelo javajke čine pokretljive ruke, trup i trodimenzionalna glava koja se može pokretati, a suknja koja prekriva lutkarevu ruku donji je dio tijela ove lutke. Donji dio trupa, ramena i ruke posebna su cjelina odvojena od glave, glavu javajke pokreće štap, a ostale

dijelove drveni dio elipsoidnoga oblika koji predstavlja ramena (Županić Benić, 2009). Klasične javajke animira se tako da lutkar koji stoji iza paravana jednom rukom drži štap i pokreće glavu, a drugom rukom drži žice kojima pokreće njezine ruke, no postoje i one koje se animiraju ispred lutkara, na povišenoj pozornici vodilicom pričvršćenom za vrat te se one isto mogu rotirati i klimati glavom (Županić Benić, 2009).

Slika 7. Skica javajke (Županić Benić, 2009, str. 72)

3.7. Lutke sjene

Lutka sjena je sklop različitih elemenata koji surađuju zajedno. Ona nije materijalni objekt napravljen od kartona ili nekog drugog materijala (Županić Benić, 2009).

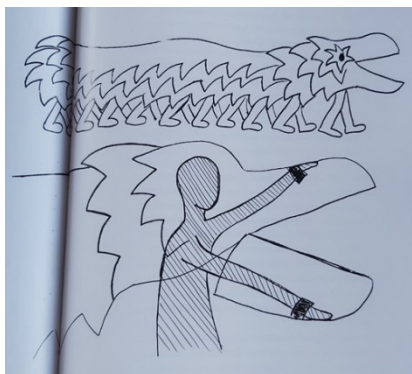
Lutke sjene su plošne i dvodimenzionalne te mogu biti neprozirne crne siluete ili transparentne obojene figure (Županić Benić, 2009). Prema Županić Benić (2009) položaj tijela ovih lutaka prikazan je tako da im je tijelo prikazano s prednje strane, a glava i noge iz profila. Žica vodilica kojom upravljamo lutkom mora biti čvrsta kako bi mogla podnijeti težinu same lutke. Lutke sjene mogu imati ruke koje se same pokreću pri pokretanju lutke ili mogu imati vodilice, a kada lutka ima pomičnu glavu glavna vodilica pričvršćena je za nju (Županić Benić, 2009). „Lutke sjene žive na osvijetljenom platnu ili ekranu. To je okvir unutar kojeg lutke svojim pokretom pričaju priču.“ (Županić Benić, 2009, str. 68) Lutke sjene danas se izrađuju iz različitih materijala, u velikom broju su napravljene tako da na nekim mjestima u potpunosti propuštaju svjetlo, dok ga na drugima blokiraju (Županić Benić, 2009). Ove su lutke jednostavne za izradu i animaciju te se često koriste u radu s djecom, jer ih djeca mogu samostalno izraditi te ih koristiti u igri (Županić Benić, 2009).

Slika 8. Lutka sjena: oblik, dijelovi, vodilice i rekviziti (Županić Benić, 2009, str. 52)

3.8. Velike ili gigantske lutke

Kada glumac makne masku sa svojega lica i stavi je na štap tada nastaju gigantske lutke jer se odvaja od tijela glumca i stvaranjem svojih jedinstvenih pokreta osvaja prostor (Županić Benić, 2009). Prema Županić Benić (2009) veličina ovih lutaka izdvaja ih iz okružja te ih čini jedinstvenima, one su lako vidljive i primijećene, a najprikladnije su za ulicu i ulične performanse. Za gigantske lutke karakteristično je da ne izvode predstave već samo pojavljuju na uličnim povorkama te njih animira veći broj ljudi koji mogu biti vidljivi ili su skriveni lutkinom odjećom (Županić Benić, 2009).

Slika 9 Gigantska lutka (Županić Benić, 2009, str. 117)

4. GOVOR I DIJETE

Temelj ljudske komunikacije je govor, on je značajan za cjelokupan djetetov razvoj (Velički i Katarinčić, 2011). „Govor je dio kulture i razvija se, dakle, ne samo govoreći, već i

slušajući, te u suodnosu s drugim sudionicima, u kvalitetnom socijalnom okruženju.“ (Velički, 2009, str. 84) „Razvoj dječjeg govora složen je i suptilan proces koji se odvija pod utjecajem mnogo različitih čimbenika.“ (Posokhova, 2008, str. 7) Razvoj govora moguć je samo u uvjetima ljudskoga okružja (Posokhova, 2008). Posokhova (2008) kaže da se govor razvija prvim danom života, a možda već i u utrobi majke, zato što se govor razvija slušanjem. Govor, ako nije monološki da bi bio ostvaren, mora nekome biti upućen te od nekoga prihvaćen i prepoznat, a poruka očitana i vraćena (Velički, 2009). „U usvajanju govora u dječjoj dobi izuzetno je jaka socijalna povratna sprega (dijete izgovara rečenice i gleda kako će na njih okolina reagirati, hoće li ih vratiti „na popravak“ ili će ih prihvatiti).“ (Velički, 2009, str. 83) Slušajući i govoreći djeca uče govoriti, a rječnik bogate stvaranjem vlastitih jezičnih konstrukcija te oponašanjem govora okoline (Velički, 2009). Kako bi okružje za govor bilo poticajno, ono mora omogućiti djetetu da govori u paru, u malim skupinama i pred cijelom skupinom te ih treba okružiti kvalitetnim jezičnim sadržajima i im omogućiti da slušaju, to jest čuju kvalitetan govor (Velički, 2009). Moramo osigurati da se dijete u okružju kojem boravi osjeća voljeno, prihvaćeno i shvaćeno u svakom aspektu, da ima osjećaj da se može slobodno izraziti i da zbog toga što je reklo neće biti neshvaćeno ili ismijano (Velički, 2009). „Djeci moramo osigurati priliku da govore i da razgovaraju, na standardnom jeziku ili dijalektu, glasno ili tiho, ekstrovertirano ili introvertirano. Kvalitetan razgovor i izmjenjivanje iskustava vrijedni su sami za sebe.“ (Velički, 2009, str. 85)

4.1. Razvoj dječjeg govora od rođenja do prve godine djetetova života

U prva dva mjeseca djetetova života traje prva faza razvoja predverbalne komunikacije, to jest faza fiziološkog krika i refleksnog glasanja. U ovoj fazi mozak novorođenoga djeteta polako uči kontrolirati izgovor glasova i slušanje što je temelj za ostvarivanje svjesnoga razvoja govora (Posokhova, 2008). Od drugoga do petoga mjeseca traje druga faza razvoja govora u kojoj dojenče počinje ovladati intonacijom. U njoj je važno postići što bogatiju emotivnu komunikaciju s djetetom, a vrlo je važna zbog toga što se u njoj postiže prijelaz iz refleksnoga spontanog glasanja u pravo komunikativno glasanje (Posokhova, 2008). Prema Posokhovoju (2008) u trećoj fazi, koja traje počinje između četiri i pet mjeseci djetetova života i traje do sedam i pol mjeseci, postupno se javlja početno slogovno glasanje koje prijelazi u slogovno brbljanje. U četvrtoj fazi glasovi dječjega brbljanja počinju podsjećati na prave glasove zato što dijete kontrolirano počinje ponavljati iste slogove. U ovoj fazi dijete pažljivo sluša govor odraslih te brblja u igri s njima (Posokhova, 2008). Posokhova (2008) kaže da je se četvrta

faza smatra jako osjetljivom fazom za razvoj govora zato što dijete u razdoblju ove faze, koja započinje između pet i sedam i pol mjeseci djetetova života i traje do dvanaest i pol mjeseci, posebno osjetljivo na usvajanje svih elemenata materinskoga jezika.

4.2. Razvoj govora od prve do šeste godine djetetova života

Intonacijski element govora koji je povezan s mimikom, gestama i emocijama intenzivno se razvija u prvoj godini života, isto tako se priprema glasovna baza govora i razumijevanje. Temeljem toga dijete izgovara prve smislene riječi. Nakon prve izgovorene riječi razvoj djetetova govora počinje se pratiti po broju riječi koje dijete izgovara, tako jednogodišnje dijete vlada s nekoliko riječi, dvogodišnje s dvjesto do tristo riječi, a trogodišnje s tisuću petsto do dvije tisuće riječi, prema tome fond riječi kod djeteta aktivno se popunjava (Posokhova, 2008). Svaka osoba, pa tako i svako dijete, ima aktivan i pasivan fond riječi (Posokhova, 2008). Riječi u pasivnom fondu djetetova vokabulara su one koje dijete razumije, ali ih ne koristi u govoru, a riječi u aktivnom fondu su one koje dijete koristi u govoru i razumije njihovo značenje (Posokhova, 2008). Prema Posokhova (2008) veličina aktivnoga fonda riječi vrlo je važna zato što se prema njoj procjenjuje djetetov mentalni razvoj.

Dijete spontano povezuje dvije riječi i stvara svoje prve rečenice u posljednjoj polovici druge godine, a s navršene dvije godine dijete u govoru upotrebljava rečenice koje sadrže dvije do tri riječi te razumije mnogo više od onoga što samostalno može izraziti riječima (Posokhova, 2008). „U razdoblju od druge do šeste godine izgovor glasova se postupno „brusi“, postaje razumljiv i jasan, fond riječi se povećava i govor postaje gramatički ispravan.“ (Posokhova, 2008, str. 18). Prema Posokhovej (2008) dijete od dvije i pol do tri godine dobro razumije kratke priče, a od četiri do šest godina razumije složene proširene rečenice i upotrebljava ih u svojem govoru. Starije predškolsko dijete uspješno se sporazumijeva s okolinom, no razvoj njegova govora se nastavlja, dijete aktivno bogati fond riječi i usvaja složenije gramatičke strukture (Posokhova, 2008).

5. LUTKA KAO POTICAJ ZA RAZVOJ GOVORA KOD DJECE

„U igri lutkama govor se prirodno razvija i obogaćuje. Zbog svoje oživljavajuće komponente lutka spontano navodi dijete na govornu komunikaciju” (Ivon, 2010, str. 59; Kroflin, 2011, str. 199). Dijete daje glas lutki i tako ju počinje animirati, daje joj život, a ona je za njega i za

publiku koja promatra živa sve dok dijete progovara kroz nju i igra se njom (Županić Benić, 2019). Čim dijete u ruke primi lutku, ono počinje govoriti u lutki traži sugovornika, za to djetetu ne treba scenarij, ono to radi u spontanoj igri. Igra scenskim lutkama je simbolička igra u kojoj dijete svoje iskustvo prenosi na zamišljen plan što mu omogućuje da to svoje iskustvo može obnavljati, preraditi ili urediti (Glibo, 2000). „Igranje s lutkom izravno potiče dijete na govor. Poznato je da se i introvertna i plašljiva djeca lakše oslobađaju i upuštaju u aktivan govor s lutkama. Stoga je upravo lutka idealno nastavno sredstvo za razvoj govora kako u redovitoj nastavi, tako i u izvannastavnim aktivnostima” (Vukonić-Žunić i Delaš, 2006, str. 81, Kroflin, 2011, str. 199). Dijete u igri zbilju može mijenjati po volji, a najčešće su to segmenti stvarnosti u kojima ne može sudjelovati, pa je prema tome igra oblik djetetova tumačenja zbilje. Govorne igre su i igre scenskim lutkama u njima dijete upotrebljava jezične simbole kojima izražava misli i osjećaje. Kod djeteta mlađe predškolske dobi u igri scenskom lutkom dominira motorička komponenta, zato što dijete još ne vlada s dovoljno riječi da bi se njima moglo izraziti, a kada se izražava koristi se kratkim gramatički neispravnim rečenicama (Glibo, 2000). Kako bi se izrazilo, dijete osim što se služi govorom, ono se služi i pokretima cijeloga tijela. U igri scenskim lutkama govor mlađega predškolskog djeteta obično je nejasan te dijete zastajkuje u govoru (Glibo, 2000). Dijete starije predškolske dobi u igri scenskom lutkom sve manje koristi motoričke komponentne, one postaju logično kreirani pokreti lutke. Dijete se izražava u duljem, povezanom dijaloškom i monološkom govoru te u skladu s razvojem upotrebljava složenije gramatičke strukture (Glibo, 2000). „Karakter realiziranja sadržaja igre zahtjeva i široko uključivanje djetetova znanja. Što se u ovoj dobi odražava u raznovrsnosti tematskom bogatstvu igre sa scenskim lutkama. Na takav način dijete starije predškolske dobi sa scenskim lutkama integrira svoje iskustvo i znanje stvarajući jezične cjeline,“ (Glibo, 2000, str. 115) Glibo (2000) ističe primjer u kojem je odgojiteljica, nakon što su djeca slušala priču „Ludi vjetar“ (A. Veronike), donijela lutku od metlice te im dala prijedlog da se igraju tako da ta lutka na maloj sceni ispriča neku smiješnu priču. Iz primjera je vidljivo kako je djevojčica od pet godina i devet mjeseci na temelju svojega iskustva i znanja stvarala zaplete, rasplete te problemske situacije koje je ujedno i rješavala, a uz sve to u svoju priču dodala je elemente iz poznate priče („Ludi vjetar“) te tako stvarala sasvim novu jezičnu cjelinu (Glibo, 2000). Iz primjera vidimo da je lutka potaknula djevojčicu da ono što joj se svidjelo iz priče koju je čula uklopi u svoju priču stvarajući tako svoje autentične jezične cjeline. U ovom primjeru lutka od metlice bila je poticaj da dijete govorom stvara novu priču, a pomoću priče „Ludi vjetar“ dijete je bogatilo svoj rječnik, a tek u igri s lutkom odgojiteljica je mogla to primijetiti. Ogledalo govornoga izraza predškolskog djeteta su igre

scenskim lutkama te one uistinu doprinose razvoju djetetova govora (Glibo, 2000). Prema Glibo (2000) jezik uz lutku postaje predmet igranja, on se ne koristi samo u komunikaciji, već je djetetova pažnja usredotočena na osobna svojstva jezika, što djetetu omogućava da se bezbrižno igra jezičnim formama. Djetetov govor postaje prirodan i spontan kada se dijete poveže s lutkom te pritom prema temperamentu likova mijenja svoj glas (Pokrivka, 1991).

„Dijete je upućeno da u igri samo traži jezična rješenja. Ono manifestira čuvenu stvaralačku „graditeljsku“ komponentu u usvajanju jezika. izmišlja neočekivane jezične konstrukcije ili sazvučja i samo ostaje iznenađeno nad njima. Izmišlja dulje monologe ili dijaloge, nove riječi, igra se glasovima, slogovima, riječima, gramatičkim formama.“ (Glibo, 2000, str. 118)

Prema Glibo (2000) jedan od preduvjeta za prihvaćanje estetskih govornih vrednota je da dijete uživa u svojim jezičnim tvorevinama. Kada se dijete slobodno igra jezikom ono otkriva poetsku dimenziju jezika ritam i melodičnost jezika. Prema svojem osjećaju za jezik dijete uz lutku stvara nove riječi kako bi ono što želi reći najbolje izreklo (Glibo, 2000). U igrama dramatizacije dijete direktno obogaćuje svoj govorni izraz (Glibo 2000). Dijete se u dramatizaciji (s lutkom) nekoga književnog teksta koristi rječnikom toga teksta te preuzima kompoziciju, stilske figure i stilizaciju rečenica (Glibo, 2000) Prema Glibo (2000) igre scenskom lutkom pozitivno djeluju na poremećen ritam govora koji je čest u djece predškolske dobi.

6. PRIMJERI AKTIVNOSTI S LUTKAMA

U ovome poglavlju navest ću i opisati nekoliko aktivnosti s lutkama koje su poticaj za razvoj djetetova govora. Aktivnosti koje ću opisati su: kratka lutkarska predstava „Ježeva kućica“, Lutka priča priču, Igramo se riječima, Otkrij što je neobično i kratki lutkarski igrokaz „Zijevalica“. Navedene aktivnost samostalno sam osmislila.

6.1. Kratka lutkarska predstava „Ježeva kućica“

Ova aktivnost namijenjena je za djecu starije predškolske dobi, u njoj su djeca gledatelji to jest publika koja pažljivo prati i sluša kratku lutkarsku predstavu. Odgajatelj u ovoj aktivnosti

izvodi kratku lutkarsku predstavu te priprema paravan, scenografiju i izrađuje lutke za lutkarsku predstavu. Tekst prema kojem će izvoditi lutkarsku predstavu jest „Ježeva kućica“ autora Branka Ćopića. Prema dobi djece odgajatelj može prilagoditi tekst.

Prilikom izrade lutaka odgajatelj treba obratiti pažnju da ih izradi tako da se djeca kasnije u igri njima mogu koristiti. U ovoj aktivnosti koju sam osmislila smatram da je najprikladnije izraditi lutke na štapu. Zbog toga što ih je i djeci i odgajatelju najjednostavnije animirati. Pri izvođenju lutkarske predstave odgajatelju će tako biti puno lakše izmjenjivati lutke s obzirom na broj likova u samoj priči. Izrada ovih lutaka nije zahtjevnija, potrebno nam je nekoliko loptica stiropora koje će predstavljati glave lutaka, stara tkanina, filc te tempere kojima ćemo oslikati glavu lutke. Nije nužno da lutke moraju biti štapne, odgajatelj sam odabire kojom lutkom će izvesti predstavu (pazeći da i njemu i djeci ne bude previše komplicirana za animaciju) te ju izrađuje prema svojim željama, onako kako se njemu najviše dopada, a da zna da će se i djeci svidjeti.

Scenski prostor isto tako svaki odgajatelj može osmisliti kako želi. Prema osobnoj zamisli prostor bih pripremila ovako: prvo bih od kartona izradila manje makete kuća ježa i lisice tako da ih mogu staviti na stol. Te makete prikazivale bi vanjski izgled kuća, unutrašnjost bi prikazala jednostavnim crtežom koji bi stavila u unutrašnjost maketa, ona bi se mogla vidjeti tek kada se prednja strana makete otvori. Kuće ježa i lisice u šumskom ambijentu nalazile bi se na stolu (stolu koji koristi odgajatelj), a ispred stola (30 do 40 cm) nalazit će se paravan iste visine kao i stol tako da se odgajatelj koji sjedi ispred stola i izvodi lutkarsku predstavu ne bi vidio.

Nakon što je izveo lutkarsku predstavu (ako djeca žele, ona se može nekoliko puta ponoviti, ne samo taj dan već i tijekom nekoliko dana), odgajatelj razgovara s djecom kako bi uvidio jesu li razumjela predstavu. Tek u dječjoj igri lutkama vidjet će koliko su novih riječi usvojili i upotrebljavaju li ih u igri.

Cilj je ove aktivnosti da dijete slušanjem i praćenjem lutkarske predstave usvoji nove njemu nepoznate riječi (npr. štuje, gaj, suton, obilje, klada, straćara...itd.) tako bogati svoj rječnik te razvija svoj govor, jer dijete, između ostaloga, slušanjem razvija govor.

6.2. Lutka priča priču

U ovoj aktivnosti djeca su publika koja prati pričanje priče, no ovoga puta priču priča lutka. Odgajatelj odabire ili izrađuje lutku koja će pričati priču, najprikladnija lutka bi bila ginjol. No lutka samo ne priča priču, već tijekom pričanja djeci postavlja pitanja, potiče ih da se uključe u pričanje priče da ponavljaju za njom te naravno, od djece traži da pažljivo slušaju. Odgajatelj animira odabranu lutku tijekom pričanja priče. Priču koja će se pričati isto tako bira odgajatelj prema interesima djece.

Kao primjer za ovu aktivnost odabrala sam priču „Crvenkapica“, a kao lutku koja priča priču ginjol lutku sovu Maricu. Ovako bi aktivnost izgledala (za primjer ispričat ću samo početak priče):

Sova Marica (obraća se djeci): „Draga djeco, evo upravo sam doletjela iz šume, a vjeverica mi je ispričala jednu priču o jednoj djevojčici po imenu Crvenkapica. Morala sam odmah k vama doći da vam je ispričam. Znaite, ovako jednoga dana majka je djevojčicu Crvenkapicu pozvala da iz svoje sobe dođe u kuhinju. Što mislite, zašto ju je trebala?“ (sova čeka odgovor djece)

Npr. neka odgovor djece bude: „Da joj pomogne.“

Sova Marica (nastavlja dalje): „Tako je, trebala je pomoć, Crvenkapičina bakase razboljela. Znaite li što joj je bilo?“ (čeka odgovor)

Npr. neka odgovor djece bude: „Znam ja, ona ti se sigurno prehladila“

Sova Marica (nastavlja dalje): „Pa da, baka se prehladila, a i temperaturu je dobila. I onda je majka Crvenkapicu zamolila da odnese baki košaru punu...joj sad sam zaboravila čega, pomognite mi. Što sve ono jedemo kad smo bolesni da što prije ozdravimo?“ itd.

Ovo je samo kratak primjer kojim sam željela pokazati kako lutka, to jest odgajatelj, svojim pitanjima uključuje djecu u pričanje priče, odgajatelj može odlučiti koliko će djecu uključivati u pričanje priča.

Cilj je ove aktivnosti da djeca slušanjem i govorenjem (pričanjem) razvijaju govor, jer dijete ne razvija govor samo slušajući već i govoreći. Tijekom pričanja priče odgajatelj potiče dijete na samostalno izražavanje i stvaranje vlastitih jezičnih konstrukcija.

6.3. Igramo se riječima

U ovoj aktivnosti potičemo razvoj govora, bogaćenje rječnika, razvoj koncentracije te djeca uočavaju i imenuju suprotnost.

Odgajatelj odabire lutku za koju zna da je djeci jako draga, lutka koja poziva djecu u igru, a to primjerice, može biti ovako: „Draga djeco danas sam naučila jednu jako zanimljivu igru, idemo je zajedno igrati, vjerujem da će vam se svidjeti.“ Djeca i odgojitelj s lutkom na ruci sjede u krugu, igra se igra tako da lutka izgovori neku riječ, a djeca trebaju izgovoriti riječ suprotnog značenja od one koju je izgovorila lutka. Naravno, prvo odgajatelj i lutka demonstriraju igru, a onda lutka nastavlja igru s djecom. Na primjer ovako lutka kaže: „Ja kažem blizu, a Ivan kaže...?“ i onda dijete čije ime je lutka izgovorila kaže riječ suprotna značenja od one koju je lutka izgovorila.

Nekoliko primjera za djecu u dobi od tri do četiri godine: dan – noć, dobro – loše, brzo – sporo, kiselo – slatko, tiho – glasno, novo – staro, vruće – hladno, veseo – tužan, itd.

Nekoliko primjera za djecu u dobi od pet do šest godina: duboko – plitko, istina – laž, grad – selo, bacati – hvatati, leći – ustati, ulaz – izlaz, izgraditi – srušiti, uzeti – vratiti, itd.

Nekoliko primjera za djecu u dobi od šest do sedam godina: često – rijetko, marljiv – lijen, uredan – neuredan, doručak – večera, podići – spustiti, bistro – mutno, rat – mir, sit – gladan, itd.

6.4. Otkrij što je neobično

Cilj je ove aktivnosti bogaćenje rječnika i razvoj govora. Aktivnost je primjerena za djecu u četvrtoj godini života. U ovoj igri djeca i odgajatelj s lutkom na ruci sjede u krugu, lutka izgovara rečenice netočnoga sadržaja, djeca pažljivo slušaju te uočavaju semantičku nelogičnost i daju pravilno rješenje. Na primjer, lutka izgovara „Zid je na muhi.“, lutka može, a i ne mora, izabrati dijete koje će ispraviti njezinu pogrešku. Isto tako, lutka ne mora svaki put izgovoriti rečenicu netočnoga sadržaja, stoga dijete mora pažljivo slušati.

Neki primjeri rečenica netočnoga sadržaja: Krava je na štali, Mačka laje, Stol je na čaši, Zid je na slici, Pernica je u bojicama itd.

6.5. Kratki lutkarski igrokaz „ZIJEEVALICA“

Ova aktivnost namijenjena je mlađoj djeci, vrlo je kratka. Cilj ove aktivnosti je da pomoću lutke potičemo razvoj djetetova govora. Odgajatelj izvodi lutkarski igrokaz pomoću štapne lutke cvijeta Zijevalice, djeca su publika koja pažljivo sluša i prati igrokaz. Za izvođenje predstave odgajatelj može koristiti najobičniji paravan koji ima u prostoriji odgojne skupine, lutku može izraditi od tkanine ili filca.

Lutkarski tekst:

Grigor Vitez, ZIJEEVALICA

„Sve oko mene živi i diše, / Cvjeta, miriše, / I zdesna i sljeva, / A meni se tako zijeva, tako zijeva! / I ta ševa! / Ona tako lijepo pjeva, pjeva, pjeva... / A ne zna / Da ne treba tako pjevati / Da mogu slatko zijevati. / Aaaahh!“ (Glibo, 2000, str. 100)

7. ZAKLJUČAK

Govor kao sredstvo komunikacije vrlo je važan za djetetov razvoj, stoga ga moramo na adekvatan način razvijati već od djetetova rođenja, jer već tada dijete stvara model prema kojem će kasnije funkcionirati. Dijete svoj govor razvija slušajući, a kasnije i govoreći. Važnu ulogu u djetetovu životu ima lutka. Ona ima veliki utjecaj u razvoju djetetova govora, socijalnih vještina, utječe na djetetov motorički, emocionalni i spoznajni razvoj. Njoj djeca najviše vjeruju i ona djecu čini sretnom. Postoji više vrsta lutaka (plošne, na štapu, na koncima, ručne...itd.), svaka lutka je posebna na svoj način, neke su jednostavnije, neke složenije i svaka ima drugačiju namjenu. Djetetov govor prirodno se obogaćuje i razvija upravo u igrama lutkama. Držeći lutku u rukama dijete se aktivno uključuje u govorne aktivnosti, stvarajući nove jezične konstrukcije i razvijajući svoju kreativnost i stvaralaštvo. Lutka je djetetu potpora u teškim trenutcima te dijete u nju ima najviše povjerenja, stoga je lutka najpogodnije sredstvo za razvoj djetetova govora. Kao takva, trebalo bi je više uključivati u aktivnosti koje roditelj i djeca zajedno rade kao i u one u odgojno-obrazovnim ustanovama.

8. LITERATURA

Glibo, R. (2000.) „Lutkarstvo i scenska kultura“, Zagreb, „Ekološki glasnik“, Nakladničko-tiskarsko poduzeće Zagreb

Kraljević, A. (2003) „Lutka iz kutka“, Zagreb, Naša djeca

Kroflin, L. (2011), Upotreba lutke u poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika, LAHOR – 12 (2011); Članci i rasprave; str. 197–209 (<https://hrcak.srce.hr/file/121896>)

Paljetak, L. (2007.) „Lutke za kazalište i dušu“, Zagreb, Međunarodni centar za usluge u kulturi

Pokrivka, V. (1991.) „Dijete i scenska lutka“, Zagreb, Školska knjiga

Posokhova, I. (2008) Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece: priručnik za roditelje. Buševac: Ostvarenje

Šimunov, M. (2008.): Lutkarski igrokazi nepresušani su izvor dječjeg stvaralaštva. Metodički obzori. 3 (2). 82-99 (<https://hrcak.srce.hr/file/52134>)

Varl, B. (1999) „Lutke na štapu“, Zagreb, Međunarodni centar za usluge u kulturi

Varl, B. (1999) „Lutke na koncu“, Zagreb, Međunarodni centar za usluge u kulturi

Varl, B. (2000) „Plošne lutke“, Zagreb, Međunarodni centar za usluge u kulturi

Varl, B. (2000) „Ručne lutke – ginjoli“, Zagreb, Međunarodni centar za usluge u kulturi

Velički, V. (2009). Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću. Metodika 18, br. 1, 2009, str. 80-91 (<https://hrcak.srce.hr/file/63969>)

Županić Benić, M. (2009); *O lutkama i lutkarstvu*. Zagreb: LEYKAM International

Županić Benić, M. (2019); *Lutkarstvo i dijete*. Zagreb: LEYKAM International

TABLICA SLIKA

Slika 1. Bunraku-lutka (Županić Benić, 2009, str. 115).....	7
Slika 2. Plošne lutke bez gibljivih zglobova (Varl, 2000, str. 10).....	8
Slika 3. Idejni i tehnički crtež ginjola (Županić Benić, 2009, str. 15)	9
Slika 4. Kermit (Županić Benić, 2009, str. 43).....	10
Slika 5. Osnovni elementi marionete: konci, tijelo lutke i kontrolni mehanizam (Županić Benić, 2009).....	10
Slika 6. Lutke na štapu bez vodilica (Varl, 1999, str. 27).....	11
Slika 7. Skica javajke (Županić Benić, 2009, str. 72)	12
Slika 8. Lutka sjena: oblik, dijelovi, vodilice i rekviziti (Županić Benić, 2009, str. 52)	13
Slika 9 Gigantska lutka (Županić Benić, 2009, str. 117).....	13

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)